

Parashat Vayetze- Universal Ethics

שי פינקלשטיין

רב קהילת ניצנים

בראשית כה: כז

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשֵׁב אֲהֲלִים:

בראשית כז: יא-יב

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֲשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק:
אוֹלִי וַיִּמְשְׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְּעֵינָיו כַּמֶּתַעֲתָע וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלָלָה וְלֹא בִרְכָה:

בראשית כט: א-י

וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי־קָדֶם:
וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשָׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבָּאָר הָהוּא יִשְׁקוּ
הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבָּאָר:
וַנֶּאֱסָפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהַשִּׁיבוּ
אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבָּאָר לַמִּקְמָה:
וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מַאֲיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אָנַחְנוּ:
וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לָבֶן בֶּרֶן־חֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ:
וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:
וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עֵת הָאֶסֶף הַמִּקְנֶה הִשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ:
וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַח עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ
הַצֹּאן:

עוֹדְנוּ מִדְּבַר עַמָּם וּרְחֵלוּ בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לֹא־בִיָּה כִּי רָעָה הוּא:
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבֶן אָחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבֶן אָחִי אִמּוֹ וַיָּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְל
אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשָּׂק אֶת־צֹאן לָבֶן אָחִי אִמּוֹ:

רלב"ג

התועלת הראשון הוא במדות. והוא שראוי לאדם שיהיו דבריו עם הבריות בנחת ובתכלית הפיוס כי בזה ישלם השלום ויהיה לאדם מהאנשים העוזר שיצטרך לו מהם. ולזה תמצא שכאשר שאל יעקב מהרועים מאין הם אמר להם זה בנחת ובפיוס וקראם אחים לו:

נצי"ב העמק דבר

"למד לשונו לדבר לשון אהבה וריעות ע"כ קרא לרועים שלא הכירם מעולם אחי:"

רש"י

הן עוד היום גדול. לפי שראו אותם רובצים, כסבור שרובצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להן הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם לא שלמתם פעלת היום, ואם הבתמות שלכם אע"פ כן לא עת האסף המקנה וגו' (בראשית רבה)

ספורנו

הן עוד היום גדול – הצדיק ימאס את העול גם כן אל האחרים, כאמרו "תועבת צדיקים איש עול" (משלי כ"ט:כ"ז)

בראשית פל"א מ

"ואתנה ידעתו כי בכל-כחי עבדתי את-אביכו: (פל"א ו) "הייתי ביום אכלני חרב וקרוב בלילה ותדד שנותי מעיני"

רלב"ג

התועלת השלישי הוא במדות. והוא שראוי לאדם שישתדל להישיר האנשים אל הטוב בכל הפנים שאפשר כי בזה מתקון המדינה מה שלא יעלם עם שבזה תגדל האהבה בין האנשים בהראותם קצתם לקצת כי הם משגיחים בענייניהם ומשתדלים שיהיו בתכלית התקון והשלמו ולזה תמצא שאמר יעקב לרועים ההם שישקו הצאן וילכו לרעות כי לא עת האסף המקנה:

שד"ל

ויאמר הן עוד היום גדול – הקשה תלמידי אלישע חיים זאמאטו איך יתכן שיחשוב יעקב שהיתה כוונת הרועים לאסוף המקנה הביתה, והלא אמרו לו והנה רחל בתו באה עם הצאן, א"כ יודעים היו כי לא עת האסף המקנה. ונראה לי כי הוא חשב שהם כבר השלימו מלאכת היום, ושרחל נתעכבה ואחורה לבוא, והם היו יושבים שם בטלים וממתינים רק לראות הנערה ולדבר עמה; ויעקב שעקר הליכתו לחרון היה לקחת לו אשה מבנות לבן, עבר עליו רוח קנאה, ובקש להרחיקם מעליה.

אור החיים

ויאמר הן עוד וגו'. טעמו אשר נעשה שופט להם, הוא לצד צער בעלי חיים דבר תורה (ב"מ לב:) וחש על הצאן. ועוד רצה לדעת אם טעם עכבתם היא לצד שאין זמן להשקות הצאן ולרעות כי העיר רחוקה היא והצאן בייתות הנה, ודבר זה נוגע לו לדעת דרך בא בו, ומתשובתם ידע כי לא לסיבת ריחוק העיר הם עושים:

בראשית פל"ג יז
ויעקב נסע ספֿתָה וַיָּבֹן לוֹ בַּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִפֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סִפּוֹת:

אור החיים

פי' וטעם קריאת שמה סכותה בשביל שלמקנהו עשה סוכות על כן וגו' ולא אמר לסוכות שאז תבין שקודם בא יעקב היתה נקראת סוכות ולא כן הוא, ואם תאמר וכי בשביל שעשה שם יעקב סוכה יקרא למקום כן, אולי כי עשה דבר חדש בחמלתו על המקנה מה שלא עשה כן אדם קודם שיכין סוכה לבהמות ולשינוי חדש קרא המקום עליו

העמק דבר (נצי"ב) הקדמה לספר בראשית

זה הספר הנקרא ספר בראשית. נקרא בפי הנביאים ספר הישר כדאיתא במ' עבודת כוכבים (כ"ה ע"א) על שני מקראות בס' יהושע (י' י"ג) הלא היא כתובה על ספר הישר. ובס' שמואל ב' (א' י"ח) ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר. ומפרש ר' יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים.

ויש להבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם ישרים ביחוד ולא צדיקים או חסידים וכדומה. וגם למה מכונה זה הספר ביחוד בכנוי ישרים. ובלעם התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי.

והענין דנתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא. דשבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה. אך לא היו ישרים בהליכות עולמים. ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם זא"ז חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובאו עי"ז לידי ש"ד בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. וע"ז היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לש"ש דזה גורם חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ.

וזה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אוה"ע אפי' עובדי אלילים מכוערים. מ"מ היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח א"א להתפלל על סדום. אע"ג שהיה שנא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשתתם כמבואר במאמרו למלך סדום. מ"מ חפץ בקיומם. וברבה פ' וירא (פמ"ט) איתא ע"ז שאמר הקב"ה לא"א אהבת צדק ותשנא רשע. אהבת להצדיק את בריותי ותשנא להרשיען ע"כ וכו'. והיינו ממש כאב המון גוים שאע"ג שאין הבן הולך במישרים מ"מ

שוחר שלומו וטובו. וכן הוצק חן וד"א נפלא על דבר אברם את לוט כמו שנתבאר פ' לך. וכן ראינו כמה נח היה יצחק אבינו להתפייס ממשנאיו ובמעט דברי פיוס מאבימלך ומרעיו נתפייס באופן היותר ממה שבקשו ממנו כמבואר במקומו. ויעקב אבינו אחר שהיטב חרה לו על לבן שידע שביקש לעקרו לולי ה'. מ"מ דבר עמו דברים רכים עד שאמרו ע"ז בב"ר (פע"ד) קפדותן של אבות ולא ענותנותן של בנים ע"ש. ונתפייס עמו מהר. וכן הרבה למדנו מהליכות האבות בד"א. מה ששייך לקיום העולם המיוחד לזה הספר שהוא ספר הבריא. ומש"ה נקרא כמ"כ ספר הישר על מעשה אבות בזה הפרט. ובלעם בשעת רוה"ק לא היה יכול להתפלא על רוע מעשיו שאינו צדיק וחסיד כאברהם יצחק ויעקב אחרי שהוא נביא אוה"ע. וראשו במקור הטומאה. אכן התפלא על רוע הילוכו בד"א שאם שראוי היה לו לשנוא את ישראל תכלית שנאה באשר שהמה בני אברהם יצחק ויעקב וראשם במקור הקדושה. אבל מ"מ לא היה ראוי לפניו לבקש לעקר אומה שלימה. ואינו דרך ישרה בקיום העולם. וע"ז צעק תמות נפשי מות ישרים. היינו מקיימי הבריא. ובדברנו נתישב יפה על מה נקרא זה הספר ספר הישר שהוא ספר הבריא: